

Dariusz KOZERAWSKI 

Uniwersytet Jagielloński

dariusz.kozerawski@uj.edu.pl

PEŁNOSKALOWY KONFLIKT ZBROJNY W UKRAINIE JAKO WYZWANIE DLA AKADEMICKIEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO W POLSCE

ABSTRACT The Full-Scale Armed Conflict in Ukraine as a Challenge for Academic Military Education in Poland

The article presents a general assessment of the current state of higher military education in Poland (five military academies). The main purpose of the study was to identify challenges for academic military education in Poland and to propose changes that should be made to improve the situation in the aspect of using experiences from the armed conflict in Ukraine. The study presents, among others: the needs of the Polish Armed Forces in terms of the supply of officer staff; main goals and profiles of education at military universities; challenges facing military universities, competences of management and teaching staff; inappropriate proportions between the number of full-time civilian and military students; problems regarding educational programs, teaching and social infrastructure; and recommendations for systemic changes in the aspect of using experiences from the armed conflict in Ukraine. The author used the methods of analyzing the literature and normative documents, observing phenomena and processes in PME, and comparing and synthesizing research results. The article indicates the solution to the main research problem by formulating the recommendations regarding the directions of changes and systemic reform that should be carried out in higher military education in Poland so that it meets Allied standards and allows for the preparation of Polish Army officers at an optimal level. The chapter may be of interest to decision-makers of the Ministry of Defense, researchers of international and national security, and

research workers (teachers and students) of military and civilian universities dealing with professional military education.

Keywords: professional military education, military academies, didactic challenges, educational goals, professional competences, full-scale armed conflict

Słowa kluczowe: zawodowe szkolnictwo wojskowe, akademie wojskowe, wyzwania dydaktyczne, cele kształcenia, kompetencje zawodowe, pełnoskalowy konflikt zbrojny w Ukrainie

WPROWADZENIE

Nadrzędnym celem strategicznym inwazji zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę (określanej przez kremlowską propagandę jako Specjalna Operacja Wojskowa), rozpoczętej 24 lutego 2022 roku, była wasalizacja tego niepodległego państwa oraz zahamowanie i przerwanie procesów jego integracji z zachodnimi strukturami polityczno-militarnymi i gospodarczymi (z UE, NATO), a także długoterminowa destabilizacja wschodniej części państwa. Ten akt agresji stanowił kontynuację polityki Moskwy względem Kijowa, czego potwierdzeniem była aneksja Krymu (marzec 2014 roku) w odpowiedzi na proeuropejskie dążenia społeczeństwa ukraińskiego wyrażane między innymi podczas Euromajdanu (2013-2014).

Pod koniec 2021 roku Władimir Putin, uznając, że nie posiada wystarczających sposobów nacisku polityczno-gospodarczego, które skutecznie mogłyby przerwać lub znacząco zahamować postępowanie procesu integracji Ukrainy z zachodnimi strukturami gospodarczymi i bezpieczeństwa, sięgnął po narzędzia militarne, licząc na szybkie podporządkowanie sobie Kijowa. Jednak błędy popełnione przez zgrupowania operacyjne sił rosyjskich oraz determinacja obrońców stanowiły zaskoczenie zarówno dla państwa-agresora, jak i Zachodu.

Rozpoczął się pełnoskalowy konflikt zbrojny w Europie, w który stopniowo angażowali się regionalni i globalni gracze strategiczni. Zarówno Rosja, jak i Ukraina uruchomiły siły i środki, jakich od co najmniej kilku dekad nie stosowano na europejskim teatrze działań zbrojnych. Należy przypomnieć, że konflikt o tak znaczącym wykorzystaniu głównych rodzajów wojsk na kontynencie europejskim (przede wszystkim wojsk lądowych i sił powietrznych) miał ostatnio miejsce podczas wojny w byłej Jugosławii (1991-1995). Jednak charakter konfliktu (wewnętrzny), skala wykorzystywanego wtedy potencjału militarnego oraz zdolności wojskowe ówczesnych stron konfliktu były znacznie mniejsze. Za szczególnie istotne trzeba również uznać to, że stroną-agresorem w tym współczesnym starciu jest Federacja Rosyjska – mocarstwo jądrowe, stały członek Rady Bezpieczeństwa ONZ, posiadający kilkakrotnie większy potencjał (militarny, gospodarczy, demograficzny) niż Ukraina.

Konflikt zbrojny w Ukrainie jest najpoważniejszym zagrożeniem dla bezpieczeństwa europejskiego od zakończenia zimnej wojny. Szczególnie narażone na różne formy ekspansywnego oddziaływania ze strony Federacji Rosyjskiej są państwa wschodniej flanki NATO, w tym Polska. Istotny wpływ na zdolności obronne państwa ma stan jakościowego przygotowania zasobów osobowych sił zbrojnych, w tym korpusu oficerów zawodowych¹ i oficerów rezerwy. Należy podkreślić, że kadra oficerska ma decydujący wpływ na funkcjonowanie oraz wizerunek każdej armii². Kluczowe znaczenie dla jakości jej zawodowego przygotowania ma system kształcenia na poziomie studiów w szkole oficerskiej, a następnie doskonalenie zawodowe na poszczególnych szczeblach rozwoju kariery zawodowej (kursy i studia podyplomowe – taktyczne, operacyjne i strategiczne).

Głównym celem opracowania jest określenie wyzwań dla akademickiego szkolnictwa wojskowego w Polsce oraz propozycje zmian niezbędnych do poprawy jego skuteczności w aspekcie doświadczeń z konfliktu zbrojnego w Ukrainie. W artykule przybliżono m.in.: potrzeby Sił Zbrojnych RP w zakresie dopływu kadry oficerskiej; główne cele i profile kształcenia w uczelniach wojskowych; wyzwania stojące przed uczelniami wojskowymi, kompetencje kadry dowódczej/zarządzającej oraz naukowo-dydaktycznej; niewłaściwe proporcje między liczbą stacjonarnych studentów cywilnych i wojskowych; problemy dotyczące programów kształcenia, infrastruktury dydaktycznej i socjalnej; rekomendacje zmian systemowych w aspekcie wykorzystania doświadczeń z konfliktu zbrojnego w Ukrainie. Podczas przygotowania artykułu korzystano z takich metod badawczych jak: analiza literatury przedmiotu i dokumentów normatywnych, obserwacja zjawisk i procesów zachodzących w szkolnictwie wojskowym, porównanie oraz synteza i uogólnienie wyników badań. Na szczególne podkreślenie zasługują rekomendacje dotyczące kierunków zmian oraz reformy systemowej, która powinna zostać przeprowadzona w wyższym szkolnictwie wojskowym w Polsce, aby odpowiadało ono standardom sojuszniczym i pozwalało na przygotowywanie oficerów Wojska Polskiego do wykonywania zadań bojowych na optymalnym poziomie. Opracowanie może zainteresować decydentów resortu obrony, badaczy bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego, pracowników naukowych (nauczycieli i studentów) uczelni wojskowych i cywilnych, zajmujących się zawodowym szkolnictwem wojskowym i systemem bezpieczeństwa państwa.

PROBLEMY KADROWE POLSKIEJ ARMII

Przeprowadzona w latach 2015-2017 czystka w korpusie oficerów starszych tylko pogorszyła i tak daleką od akceptowalnej sytuację kadrową Wojska Polskiego. W szkolnictwie wojskowym ten stan rzeczy przełożył się na zwolnienie dużej liczby doświadczonych wojskowych nauczycieli akademickich. Ze względu na deklarowane obecnie plany ilościowej rozbudowy Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP) na czas pokoju (do

¹ D.S. Kozerański, *Kształcenie kandydatów na zawodowych oficerów wojsk zmechanizowanych WP w latach 1967-1989*, Wrocław 2002, s. 5.

² D.S. Kozerański, *Wyższe szkolnictwo wojskowe w Polsce w latach 1947-1967*, Warszawa 2005, s. 7.

200-300 tys. żołnierzy) należałoby zatem ponad dwukrotnie zwiększyć liczbę studentów/podchorążych oraz słuchaczy wyżej wspomnianych akademii wojskowych. Należy dodać, że współczesny system dowodzenia szczebla taktycznego nie jest w stanie sprawnie funkcjonować bez profesjonalnej kadry podoficerskiej, zatem niezbędne jest również zwiększenie liczby żołnierzy uczestniczących w kursach podoficerskich przygotowywanych w centrach szkolenia, szkołach podoficerskich dla poszczególnych rodzajów wojsk.

Z doświadczeń konfliktu w Ukrainie wynika, że kluczowe dla zdolności sił zbrojnych jest masowe szkolenie rezerw osobowych (szczególnie oficerów i podoficerów)³. Alarmujący jest fakt, że w 2023 roku z Sił Zbrojnych RP odeszło około 9150 doświadczonych żołnierzy zawodowych (głównie oficerów) i około 9760 żołnierzy Wojsk Obrony Terytorialnej (WOT), co stanowiło aż 25% składu osobowego tego rodzaju wojsk. Odpowiednio w 2022 roku z armii zwolniono również około 9 tys. żołnierzy zawodowych oraz około 6910 ochotników WOT. W sumie w latach 2022-2023 z szeregów SZ RP zwolniono ponad 18 000 doświadczonych żołnierzy zawodowych i około 16 670 żołnierzy WOT⁴. Należy jednocześnie podkreślić, że zmiany wskaźników ilościowych (przyjęcie około 22 tys. osób do zawodowej służby wojskowej i około 12 600 żołnierzy do terytorialnej służby wojskowej w 2023 roku) nie wpłynęły na poprawę realnych zdolności bojowych polskiej armii, gdyż czas szkolenia i zdobywania kompetencji oraz doświadczeń zawodowych, szczególnie w odniesieniu do kadry dowódczo-sztabowej średniego i wyższego szczebla, należy liczyć w latach i dekadach, w zależności od rodzaju zajmowanego stanowiska służbowego. Martwić powinien brak w ostatnich latach skutecznych działań na szczeblu władz resortu obrony i państwa, aby zapobiec lub choćby znacząco zmniejszyć skalę tego niepokojącego zjawiska, które w innych służbach mundurowych (np. w policji) również miało miejsce.

STAN WYŻSZEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO W SIŁACH ZBROJNYCH RP

Kształcenie kandydatów na zawodowych oficerów Wojska Polskiego, którzy ukończyli szkoły średnie i spełniają wymogi do podjęcia studiów wyższych, odbywa się obecnie w czterech akademiach wojskowych, a mianowicie w: Akademii Wojsk Lądowych⁵ (AWL) we Wrocławiu, Lotniczej Akademii Wojskowej (LAW) w Dęblinie, Akademii Marynarki Wojennej (AMW) w Gdyni oraz Wojskowej Akademii Technicznej

³ D.S. Kozerański, *Konflikt zbrojny w Ukrainie – reperkusje dla zdolności militarnych Polski*, [w:] *The War Must Go On. Dynamika wojny w Ukrainie i jej reperkusje dla bezpieczeństwa Polski*, red. A. Gruszcak, Kraków 2023, s. 97-106.

⁴ Szerzej zob.: *Mimo podwyżek żołnierze masowo odchodzą ze służby? Mamy najnowsze dane*, [online] <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/9392082,mimo-podwyzek-zolnierze-masowo-odchodza-ze-sluzby-mamy-najnowsze-dane.html>, 6 I 2024; *Wzbiera fala odejść z wojska. Dzwonek alarmowy w dowództwach armii*, [online] <https://www.money.pl/gospodarka/wzbiera-fala-odejsc-z-wojska-dzwonek-alarmowy-w-dowodztwach-armii-6978894554778592a.html>, 29 XII 2023.

⁵ Kandydaci na lekarzy wojskowych (podporządkowani organizacyjnie Akademii Wojsk Lądowych) kształcą się w Kolegium Wojskowo-Lekarskim Uniwersytetu Medycznego w Łodzi.

(WAT) w Warszawie. Doskonalenie oficerów (od stopnia kapitana do stopni generalskich) poprzez podnoszenie ich kwalifikacji zawodowych odbywa się w ramach studiów podyplomowych i kursów prowadzonych w Akademii Sztuki Wojennej (ASzWoj) w Warszawie.

Zasadnicze docelowe zawodowe profile kształcenia w akademiach wojskowych Sił Zbrojnych RP oraz szacunkowa liczba studentów/słuchaczy wojskowych przedstawiają się następująco⁶:

1. Wojskowa Akademia Techniczna – około 3200 studentów wojskowych przygotowywanych na stanowiska techniczne oficerów młodszych dla wszystkich rodzajów wojsk.
2. Akademia Wojsk Lądowych – około 2000 studentów wojskowych przygotowywanych na stanowiska dowódczo-sztabowe oficerów młodszych dla wojsk lądowych, wojsk specjalnych, Wojsk Obrony Terytorialnej oraz lekarzy wojskowych.
3. Lotnicza Akademia Wojskowa – około 900 studentów wojskowych przygotowywanych na stanowiska dowódczo-sztabowe oficerów młodszych dla sił powietrznych.
4. Akademia Marynarki Wojennej – około 500 studentów wojskowych przygotowywanych na stanowiska dowódczo-sztabowe oficerów młodszych dla marynarki wojennej.
5. Akademia Sztuki Wojennej – około 3500 studentów/słuchaczy wojskowych (od stopnia kapitana do generała) przygotowywanych na stanowiska dowódczo-sztabowe oficerów młodszych dla wszystkich rodzajów wojsk (szczególnie: taktyczny, operacyjny, strategiczny).

W ubiegłym roku podjęto działania zmierzające do zwiększenia ilościowego zabezpieczenia potrzeb Wojska Polskiego pod względem uzupełnienia zasobów oficerów młodszych, w wyniku czego w roku akademickim 2023/2024 studia w akademiach wojskowych Sił Zbrojnych RP rozpoczęło ponad 2400 żołnierzy⁷. Niestety od wielu lat uczelnie te nie w pełni realizują zadania do jakich zostały powołane. Potwierdzeniem niewydolności systemowej może być to, iż we wszystkich akademiach wojskowych około 58% kształconych to studenci cywilni (np. w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni to ponad 70%). Szacunkowe dane dotyczące liczby studentów cywilnych uczących się w akademiach wojskowych przedstawiają się następująco⁸:

1. Wojskowa Akademia Techniczna – na około 9700 ogólnej liczby studentów 6500 to studenci cywilni, co stanowi około 67% kształconych w tej technicznej uczelni wojskowej.

⁶ Opracowanie własne na podstawie źródeł [online]: www.mon.gov.pl; <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/departament-nauki-i-szkolnictwa-wojskowego>, XII 2023; <https://www.wojsko-polskie.pl/wat/>; <https://www.wojsko-polskie.pl/awl/>; <https://www.wojsko-polskie.pl/law/>; <https://amw.gdynia.pl/index.php>; <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/>, XII 2023.

⁷ Szerzej zob. [online] <https://www.wojsko-polskie.pl/awl/articles/wckmed-aktualnosci/2-niemal-1800-przyszlych-oficerow-zlozylo-przysiege-wojskowa/>, 30 IX 2023.

⁸ Opracowanie własne na podstawie źródeł [online]: www.mon.gov.pl; <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/departament-nauki-i-szkolnictwa-wojskowego>; <https://www.wojsko-polskie.pl/wat/>; <https://www.wojsko-polskie.pl/awl/>; <https://www.wojsko-polskie.pl/law/>; <https://amw.gdynia.pl/index.php>; <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwoj/>, XII 2023.

2. Akademia Wojsk Lądowych – na około 2500 ogólnej liczby studentów 500 to studenci cywilni, co stanowi około 20% kształconych w tej lądowej uczelni wojskowej.
3. Lotnicza Akademia Wojskowa – na około 1600 ogólnej liczby studentów 700 to studenci cywilni, co stanowi około 40% kształconych w tej lotniczej uczelni wojskowej.
4. Akademia Marynarki Wojennej – na około 1700 ogólnej liczby studentów 1200 to studenci cywilni, co stanowi około 71% kształconych w tej morskiej uczelni wojskowej.
5. Akademia Sztuki Wojennej – na około 8500 ogólnej liczby studentów i słuchaczy 5000 to studenci cywilni, co stanowi około 59% kształconych w tej dowódczo-sztabowej uczelni wojskowej.

Z analizy zamieszczonych powyżej danych wynika, że tylko w dwóch uczelniach wojskowych kształcących kandydatów na oficerów zawodowych (AWL i LAW) liczba studentów wojskowych przewyższa liczbę studentów cywilnych. W pozostałych dwóch akademiach kształcących podchorążych⁹ (WAT, AMW) studenci cywilni to około 70% całej populacji studentów. Ogółem w akademiach wojskowych kształcących kandydatów na oficerów zawodowych na ogólną liczbę 15 500 studentów aż 8900 osób to studenci cywilni, co stanowi około 57,4% wszystkich kształconych.

Podobna sytuacja ma miejsce w Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie, w której przede wszystkim powinni być kształceni oficerowie zawodowi oraz oficerowie rezerwy z wieloletnim stażem w służbie (od stopnia kapitana do generała), a studenci cywilni stanowią aż 59% wszystkich tam kształconych. Ogółem w uczelniach wojskowych w Polsce na około 24 000 studentów i słuchaczy 13 900 osób to studenci cywilni, co stanowi około 58% wszystkich studiujących.

Sytuacja ta wynika przede wszystkim z niewłaściwego systemu finansowania wyższych uczelni wojskowych, zmuszającego ich władze do „zdobywania” dodatkowych subwencji budżetowych za kształcenie osób cywilnych¹⁰. Mamy zatem od ponad dekadę taką oto sytuację, że uczelnie wojskowe, aby mogły sprawnie funkcjonować i utrzymać płynność finansową, kształcą studentów cywilnych na tych samych kierunkach studiów, jakie realizują publiczne i niepubliczne uczelnie cywilne (np. bezpieczeństwo narodowe, zarządzanie, logistyka). Dochodzi do sytuacji, że wymienione kierunki studiów są powielane w akademiach wojskowych, a te nierzadko konkurują między sobą o pozyskanie studentów cywilnych. Ze względu na zagrożenie ze strony Federacji Rosyjskiej potencjał akademii wojskowych nie powinien być wykorzystywany w procesie kształcenia osób cywilnych (które stanowią około 58% studentów w tych uczelniach wojskowych). Należałoby spożytkować go na zwiększenie liczby kandydatów na oficerów zawodowych i kształcenie oficerów rezerwy (szczególnie oficerów młodszych), ponieważ doświadczenia z działań bojowych w Ukrainie jednoznacznie potwierdzają, że zapotrzebowanie na dowódców pododdziałów jest największe.

⁹ Podchorąży – tytuł przyznawany studentom wojskowym w akademiach wojskowych.

¹⁰ D.S. Kozerański, *Wyzwania dla wyższego szkolnictwa wojskowego w Polsce kształcącego absolwentów szkół średnich. Stan aktualny i rekomendacje zmian systemowych*, „Analizy i Komentarze” 2024, no. 1, s. 4.

Negatywny wpływ na jakość procesu kształcenia i stosunki/relacje międzyludzkie w uczelniach wojskowych miały próby upolitycznienia szkolnictwa wojskowego podejmowane po 2015 roku, których zakres i skala nie miały sobie równych w dziejach III RP. Przykładem takich działań może być likwidacja w 2016 roku Akademii Obrony Narodowej (która funkcjonowała od 25 lat)¹¹ w celu pozbycia się niewygodnych dla nowej władzy pracowników naukowych, dydaktycznych i administracyjnych oraz stworzenia możliwości zatrudnienia „swoich” – osób niekoniecznie kompetentnych, ale bezkrytycznie wykonujących polecenia władz nowo powołanej Akademii Sztuki Wojennej. Akademie wojskowe zostały w niespotykanym wcześniej stopniu upolitycznione, a w niektórych obszarach nawet upartyjnione. Poważnym problemem były i są braki władz uczelni i innych osób funkcyjnych w zakresie doświadczeń ze służby w jednostkach liniowych, sojuszniczych strukturach międzynarodowych, międzynarodowych operacjach pokojowych i stabilizacyjnych, znajomości języka angielskiego. W akademiach wojskowych z gorliwością organizowano przedsięwzięcia akceptowane przez ówczesną władzę polityczną. Do takich działań można chociażby zaliczyć¹²:

- angażowanie środowiska uczelni w prace podkomisji smoleńskiej (WAT);
- organizowanie spotkań studentów i słuchaczy z przedstawicielami ugrupowań politycznych i kościelnych przychylnych rządzącym;
- wyznaczanie patronów obiektów uczelnianych zgodnie z sympatiami politycznymi ówczesnych władz resortu (np. Biblioteka Główna AMW);
- przeprowadzanie czystek kadrowych – we wszystkich uczelniach;
- tworzenie instytucji quasi-naukowych zatrudniających osoby z otoczenia politycznego władz resortu (np. ASzWoj);
- prowadzenie tzw. projektów naukowych z udziałem i na zapotrzebowanie decydentów politycznych, organizowanie studiów podyplomowych (np. MBA) i kursów na polityczne zamówienie;
- drastyczne skracanie okresu trwania studiów i kursów na zapotrzebowanie polityczne (np. Podyplomowych Studiów Polityki Obronnej, tzw. studiów generalskich w ASzWoj);
- mobbing w stosunku do osób, których wyniki badań nie wpisywały się w propagandę sukcesu władz resortu obrony narodowej itp.

To tylko najbardziej jaskrawe przykłady upolitycznienia i upartyjnienia akademii wojskowych, z których należałoby rozliczyć odpowiedzialnych za nie decydentów, aby tego typu sytuacje nie powtarzały się w przyszłości. Przede wszystkim jednak trzeba podjąć działania prorozwojowe, aby przywrócić Wojsko Polskie (w tym szkolnictwo wojskowe) całemu społeczeństwu i traktować je jako dobro wspólne, a nie lup polityczny ugrupowania, które w danym czasie wygrało wybory.

¹¹ Szerzej zob. *National Defence University – 25th Anniversary Perspective: Traditions – Modernity – Development*, red. D.S. Kozerański, Warsaw 2015.

¹² *Akademie wojskowe do remontu. Ekspert ostrzega: „resurs pokojowy” dawno się skończył*, [online] <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/akademie-wojskowe-do-remontu-ponad-60-proc-studentow-to-cywile/5r06f4z,79cf278>, 6 II 2024.

POTRZEBY KADROWE SIŁ ZBROJNYCH RP I ZASADNICZE WYZWANIA STOJĄCE PRZED WYŻSZYMI UCZELNIAMI PO WYBUCHU KONFLKTU ZBROJNEGO W UKRAINIE

Najważniejszą potrzebą Sił Zbrojnych RP, którą powinny zrealizować uczelnie wojskowe, to przygotowanie odpowiedniej liczby kadry oficerskiej (zawodowej i rezerwy) wykształconej na wysokim poziomie. Wybuch pełnoskalowego konfliktu zbrojnego w Ukrainie powinien znacząco zintensyfikować te działania, aby w możliwie krótkim czasie przygotować dowódczo-sztabowe zasoby osobowe do realizacji zadań na współczesnym polu walki. Okres tzw. dywidendy pokoju oraz kreowania pozornych zdolności sił zbrojnych dobiega końca. Wojna w Ukrainie, ekspansywna polityka Federacji Rosyjskiej wywołują presję czasu, którą NATO traktuje bardzo poważnie¹³, a którą również Polska powinna w najbliższych kilku latach optymalnie wykorzystać.

Zmiany w otaczającym Polskę i Sojusz Północnoatlantycki środowisku bezpieczeństwa kreują wiele wyzwań, z którymi powinny się zmierzyć akademie wojskowe¹⁴. Do kluczowych wyzwań ostatniej dekady, z którymi boryka się wyższe szkolnictwo wojskowe, a które miały i mają negatywny wpływ na jakość przygotowania oficerów, należy przede wszystkim zaliczyć:

- brak aktualnej „Strategii bezpieczeństwa narodowego RP” oraz innych kluczowych dokumentów strategicznych, które powinny zostać opracowane po wybuchu pełnoskalowego konfliktu zbrojnego w Ukrainie, a bez których reforma sił zbrojnych i szkolnictwa wojskowego będzie trudniejsza;
- niewydolną i rozproszoną strukturę wyższego szkolnictwa wojskowego, zajmującego się w wymiarze ilościowym głównie kształceniem studentów cywilnych;
- niewłaściwy system finansowania akademii wojskowych, który nie zapewnia utrzymania i sprawnego funkcjonowania ich zasobów wojskowych;
- nieadekwatną do zadań strukturę poszczególnych uczelni wojskowych z przewagą wydziałów i kierunków studiów cywilnych nad wojskowymi;
- podporządkowanie procesu kształcenia podchorążych na studiach I i II stopnia (licencjackich i magisterskich) wymogom tzw. Karty Bolońskiej, a nie potrzebom obronny państwa;
- brak wojskowej kadry dydaktycznej posiadającej wysokie kompetencje zawodowe i doświadczenie w służbie w kraju i za granicą;
- niewłaściwe programy kształcenia i szkolenia wojskowego, z niewystarczającą liczbą zajęć praktycznych, ćwiczeń ze sprzętem bojowym, ćwiczeń poligonowych;
- niewystarczająca skala zaangażowania akademii wojskowych w proces szkolenia oficerów rezerwy, szczególnie na stanowiskach dowódczo-sztabowych.

¹³ Tytułem przykładu można wspomnieć o wydaniu przez Kwaterę Główną NATO w 2023 roku przewodnika/podręcznika dydaktycznego z rekomendacją stosowania we wszystkich państwach członkowskich, którego autor niniejszego artykułu jest współautorem, zob. *Russian War against Ukraine: Lessons Learned Curriculum Guide*, Brussels 2023.

¹⁴ D.S. Kozerański, *Wyzwania dla...*, s. 3-4.

REKOMENDOWANE KIERUNKI DZIAŁANIA W CELU ZREFORMOWANIA AKADEMICKIEGO SZKOLNICTWA WOJSKOWEGO

Zagrożenia wynikające z globalnych i regionalnych uwarunkowań międzynarodowych oraz ponad dekada zaniedbań uniemożliwiają przeprowadzenie głębokiej reformy szkolnictwa wojskowego w krótkim okresie. Zatem poszczególne zmiany należałoby wprowadzać etapami, zaczynając od przywrócenia akademii wojskowych Siłom Zbrojnym RP. Inne, niezbędne do szybkiego wdrożenia działania to m.in.:

- skoncentrowanie się na praktycznym/bojowym przygotowaniu kadr oficerskich wszystkich szczebli (taktycznego, operacyjnego i strategicznego);
- zwiększenie liczby i podniesienie poziomu przygotowania dydaktycznego oraz wojskowego żołnierzy – nauczycieli akademickich i instruktorów, włącznie z wykorzystaniem tych posiadających doświadczenia w pracy w szkolnictwie oraz w operacjach wielonarodowych w Afganistanie, Iraku, na Bałkanach itp.;
- znaczące zwiększenie liczby zajęć praktycznych i ćwiczeń dowódczo-sztabowych prowadzonych przez doświadczonych oficerów liniowych (z kraju i z zagranicy), ponieważ przyszłych dowódców-liderów powinni również kształcić liderzy-praktycy;
- zwiększenie liczby studentów i słuchaczy – w zależności od planowanych potrzeb operacyjnych i mobilizacyjnych Wojska Polskiego;
- zmiana programów kształcenia/szkolenia w celu zwiększenia liczby przedmiotów i godzin dydaktycznych na praktyczne szkolenie ze sprzętem wojskowym;
- zwiększenie liczby ćwiczeń dowódczo-sztabowych w terenie, w warunkach szczególnych (np. w warunkach ograniczonej widoczności, zimowych, w terenie zabudowanym, górzystym, lesisto-jeziornym);
- ograniczenie liczby studentów cywilnych w uczelniach wojskowych (do około 10% ich obecnego stanu osobowego), pod warunkiem wyrażenia zgody na przejście kursu dla podoficerów rezerwy;
- przekazanie około 90% studentów kierunków cywilnych do uczelni cywilnych (poza tymi z ostatniego, bieżącego roku akademickiego 2023/2024);
- zmiana modelu kształcenia w akademiach wojskowych przygotowujących kandydatów na pierwszy stopień oficerski (zamiast 5-letnich studiów magisterskich należy wprowadzić 4-letni okres nauki w formule studiów inżynierskich lub licencjackich, a studia magisterskie – w trybie zaocznym, po uzyskaniu stopnia oficerskiego), aby większość czasu dydaktycznego poświęcona była na praktyczne wojskowe przygotowanie przyszłych oficerów-dowódców.

W dalszej perspektywie należy dokonać realnej reformy poprzez zmianę systemu wyższego szkolnictwa wojskowego w celu stworzenia dwóch akademii wojskowych, jak ma to miejsce w części państw NATO w Europie. W jednej akademii kształceni byliby kandydaci na oficerów młodszych dla wszystkich rodzajów wojsk, a w drugiej (reaktywowanej Akademii Obrony Narodowej) byliby kształceni oficerowie zawodowi i rezerwy (od stopnia kapitana do generała). Takie rozwiązanie powinno przynieść

korzyści w wymiarze organizacyjnym, finansowym i jakościowym. Należy przypomnieć, że w wielu zachodnich armiach, w szkołach oficerskich kształci się na I poziomie studiów wyższych¹⁵ – licencjat, studia inżynierskie (np. w USA, Turcji, Kanadzie, Norwegii, Austrii), co pozwala przeznaczyć większość czasu dydaktycznego na zawodowe/wojskowe przygotowanie absolwenta. W polskim systemie szkolnictwa wojskowego, w okresie tzw. dywidendy pokoju, przyjęto model kształcenia na poziomie studiów magisterskich, co ze względu na konieczność realizacji cywilnej części programów studiów w znaczącym stopniu ogranicza możliwość zawodowego przygotowania przyszłych oficerów-dowódców pod względem jakościowym. Z powodu znaczącego zwiększenia poziomu zagrożenia na wschodniej flance NATO – za sprawą pełnoskalowego konfliktu zbrojnego w Ukrainie – czynniki czasu i jakości kształcenia ze szczególnym uwzględnieniem ich praktycznego (bojowego) wymiaru należałoby uznać za kluczowe.

W sytuacji podwyższonego poziomu zagrożenia konfliktem zbrojnym w regionie Niemcy, Holandia, państwa skandynawskie i bałtyckie zintensyfikowały przygotowania do ewentualnej konfrontacji zbrojnej z Rosją. W mojej opinii, powstałej na podstawie wyników badań naukowych i kilkudekadowych doświadczeń służby w uczelniach wojskowych (na stanowiskach dowódczych, dydaktycznych i kierowniczych, w tym rektora-komendanta Akademii Obrony Narodowej), Wojsko Polskie nie potrzebuje tak rozbudowanego systemu uczelni wojskowych kształcących kandydatów na oficerów jak obecny – liczący aż pięć wojskowych uczelni, w których zdecydowaną większość (około 58%) stanowią studenci cywilni. Do skutecznego przygotowania absolwentów szkół średnich – kandydatów na oficerów wystarczyłaby jedna akademia z kilkoma wydziałami (np. lądowym, sił powietrznych, marynarki wojennej, wojsk specjalnych, wojsk obrony terytorialnej, medycznym, techniczno-logistycznym), kształcąca przyszłych podporuczników na dowódców, oficerów służb medycznych, technicznych, logistycznych oraz oficerów innych specjalności. Obecna, nadmierna liczba studentów cywilnych w akademiach wojskowych, niewystarczające kompetencje zawodowe nauczycieli wojskowych, zbyt duże rozproszenie instytucjonalne i brak korelacji w programach kształcenia poszczególnych akademii wojskowych z programami szkolenia poszczególnych rodzajów wojsk, zbyt mała liczba przedmiotów wojskowych i zajęć praktycznych ze sprzętem – to jedynie przykłady kluczowych ograniczeń w znaczącym stopniu wpływających na niewydolność akademickiego szkolnictwa wojskowego Służb Zbrojnych RP.

¹⁵ Szerzej zob.: D. Dziewulak, *Ustroje szkolne państw członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2020; S. Paile-Calvo, *From European Mobility to Military Interoperability Exchanging Young Officers, Knowledge and Know-How*, Luxembourg 2016.

PRZYGOTOWANIE OFICERÓW REZERWY W UCZELNIACH WOJSKOWYCH Z UWZGLĘDNIENIEM DOŚWIADCZEŃ Z KONFLIKTU ZBROJNEGO W UKRAINIE

Po ponad dwóch latach trwania konfliktu zasoby osobowe armii ukraińskiej, w tym szczególnie zawodowej kadry oficerskiej, w znaczącym stopniu się wyczerpały. Dowodzący ukraińskimi siłami zbrojnymi domagają się zmian w przepisach prawnych, aby można było zmobilizować, przeszkolić i wysłać na front dodatkowe 450-500 tysięcy żołnierzy. Niestety skuteczność centrów rekrutacyjnych jest niewystarczająca, wielu poborowych stara się uniknąć służby wojskowej, a przesunięcie dolnej granicy wieku z 27 na 25 lat wydaje się działaniem mocno spóźnionym. Doświadczenia konfliktu zbrojnego w Ukrainie potwierdzają zasadę, że skuteczny system obrony państwa opiera się na rezerwach i ochotnikach.

Oficerowie młodszy rezerwy (od stopnia podporucznika do kapitana i równorzędnych) powinni być szkoleni w ramach kursów dowódczo-sztabowych (do szczebla pododdziału) w obecnie funkcjonujących akademiach wojskowych przygotowujących absolwentów do objęcia pierwszego stanowiska oficerskiego.

Jednym z elementów systemowej reformy akademickiego szkolnictwa wojskowego w Polsce powinno być przywrócenie Akademii Obrony Narodowej w miejsce utworzonej ze względów politycznych Akademii Sztuki Wojennej w Warszawie. Obecna struktura organizacyjna tej uczelni, wojskowe zasoby dydaktyczne zdziesiątkowane czystkami kadrowymi (2016-2017), zmiany w programach studiów i kursów nie odpowiadają wyzwaniom stojącym przed akademią, która powinna przygotowywać oficerów (od stopnia kapitana do generała) do skutecznego działania w obliczu przyszłych konfliktów zbrojnych i kryzysów. Jeżeli chodzi o szkolenie zasobów rezerw osobowych szczebla taktycznego, operacyjnego i strategicznego, należałoby powołać centrum szkolenia rezerw dowódczo-sztabowych (CSRDS) dla oficerów rezerwy (oficerów starszych i młodszych). Jest to jedna z moich koncepcji, której nie udało się zrealizować do 2016 roku, ponieważ priorytetem ówczesnych władz MON były wspomniane już czystki kadrowe, które spowodowały rozproszenie zasobu wojskowych nauczycieli akademickich, budowanego od ponad dwóch dekad. Głównym zadaniem takiego centrum byłoby przygotowanie – w ramach kursów taktycznych i operacyjnych – oficerów rezerwy do zajmowania stanowisk dowódczych i sztabowych wszystkich szczebli, we wszystkich jednostkach i strukturach tworzonych lub powoływanych podczas stanu kryzysu lub wojny (mobilizacja powszechna). Ponadto oficerów i podoficerów rezerwy należałoby szkolić w centrach szkolenia poszczególnych rodzajów wojsk i innych odpowiednio przystosowanych do tego celu ośrodkach. Za kluczowe należałoby także uznać szkolenie, a następnie certyfikowanie sztabów pododdziałów i oddziałów tworzonych z powoływanych zasobów rezerw osobowych.

Priorytetem powinno być wcześniejsze profesjonalne wyszkolenie zespołów wojskowych nauczycieli akademickich i instruktorów. Ze względu na niewystarczający poziom kompetencji części wojskowych nauczycieli akademickich i instruktorów,

należałoby w najbliższych latach skorzystać ze wsparcia żołnierzy rezerwy (oficerów i podoficerów) posiadających wymagane doświadczenia dydaktyczne i liniowe, wynikające z udziału w międzynarodowych operacjach pokojowych i stabilizacyjnych (szczególnie w strefach działań wojennych).

Można również skorzystać z polskich doświadczeń w operacjach stabilizacyjnych w Afganistanie lub Iraku i organizować mobilne zespoły instruktorskie, które prowadziłyby szkolenia w miejscach wskazanych przez osoby koordynujące nauczanie rezerw osobowych na poziomie Sił Zbrojnych RP. Warto wykorzystać kilka najbliższych lat na reformę szkolenia rezerw osobowych, ponieważ jest to kwestia kluczowa dla zapewnienia zdolności obronnych państwa w sytuacji zagrożenia pełnoskalowym konfliktem zbrojnym, co jednoznacznie potwierdziły doświadczenia wojenne z Ukrainy.

ZAKOŃCZENIE

Profesjonalnie przygotowane zasoby osobowe (zawodowe i rezerwowe), w tym kadra oficerska, mają i będą miały decydujący wpływ na funkcjonowanie oraz wizerunek każdej armii – Wojska Polskiego również. Zakres, sposób i poziom szkolenia oraz kształcenia w akademiach wojskowych będzie przekładał się na zdolności bojowe sił zbrojnych danego państwa i Sojuszu Północnoatlantyckiego. Dynamiczne zmiany zachodzące w międzynarodowym środowisku bezpieczeństwa, ze szczególnym uwzględnieniem regionu Europy Środkowo-Wschodniej, i wynikające z nich wyzwania w obszarach bezpieczeństwa postawiły NATO, jak i jego państwa członkowskie w szczególnie trudnej sytuacji. Ekspansywna polityka Federacji Rosyjskiej, która z pełną determinacją kontynuuje militarne działania ofensywne na terytorium Ukrainy, powinna być argumentem za przyspieszeniu zmian jakościowych i ilościowych w procesie kształcenia i szkolenia zasobów osobowych NATO, zwłaszcza państw jego wschodniej flanki, w tym Polski. System przygotowania kandydatów na stanowiska oficerów-dowódców oraz wyższe stanowiska dowódczo-sztabowe (przeznaczone zarówno dla oficerów zawodowych, jak i rezerwy) powinien zostać szybko i sprawnie zreformowany.

Przebieg pełnoskalowego konfliktu zbrojnego w Ukrainie i płynące z niego doświadczenia jednoznacznie pokazują, że obecny system szkolnictwa wojskowego wielu państw NATO, w tym Polski, powinien zostać zreformowany, aby zapewnić jakościowe i ilościowe zdolności dotyczące zasobów osobowych poszczególnych państw członkowskich (szczególnie tych ze wschodniej flanki), jak i całego Sojuszu. Wprowadzenie rekomendowanych zmian z uwzględnieniem czynnika presji czasu powinno przyczynić się do tego, aby Siły Zbrojne RP jako jeden z kluczowych elementów bezpieczeństwa państwa mogły skutecznie reagować na pojawiające się wyzwania w wymiarze narodowym i sojuszniczym w perspektywie najbliższych kilku lat.

BIBLIOGRAFIA

- Akademie wojskowe do remontu. Ekspert ostrzega: „resurs pokojowy” dawno się skończył*, [online] <https://www.onet.pl/informacje/onetwiadomosci/akademie-wojskowe-do-remontu-ponad-60-proc-studentow-to-cywile/5r06f4z,79cfc278>.
- Dziewulak D., *Ustroje szkolne państw członkowskich Unii Europejskiej*, Warszawa 2020.
- Kozerawski D.S., *Konflikt zbrojny w Ukrainie – reperkusje dla zdolności militarnych Polski*, [w:] *The War Must Go On. Dynamika wojny w Ukrainie i jej reperkusje dla bezpieczeństwa Polski*, red. A. Gruszcak, Kraków 2023, s. 97-106.
- Kozerawski D.S., *Kształcenie kandydatów na zawodowych oficerów wojsk zmechanizowanych WP w latach 1967-1989*, Wrocław 2002.
- Kozerawski D.S., *Wyzwania dla wyższego szkolnictwa wojskowego w Polsce kształcącego absolwentów szkół średnich. Stan aktualny i rekomendacje zmian systemowych*, „Analizy i Komentarze” 2024, no. 1.
- Kozerawski D.S., *Wyższe szkolnictwo wojskowe w Polsce w latach 1947-1967*, Warszawa 2005.
- Mimo podwyżek żołnierze masowo odchodzą ze służby? Mamy najnowsze dane*, [online] <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/9392082,mimo-podwyzek-zolnierze-masowo-odchodza-ze-sluzby-mamy-najnowsze-dane.html>.
- National Defence University – 25th Anniversary Perspective: Traditions – Modernity – Development*, red. D.S. Kozerawski, Warsaw 2015.
- Paile-Calvo S., *From European Mobility to Military Interoperability Exchanging Young Officers, Knowledge and Know-How*, Luxembourg 2016.
- Russian War against Ukraine: Lessons Learned Curriculum Guide*, Brussels 2023.
- The war must go on. Dynamika wojny w Ukrainie i jej reperkusje dla bezpieczeństwa Polski*, red. A. Gruszcak, Kraków 2023.
- Wzbiera fala odejść z wojska. Dzwonek alarmowy w dowództwach armii*, [online] <https://www.money.pl/gospodarka/wzbiera-fala-odejsc-z-wojska-dzwonek-alarmowy-w-dowodztwach-armii-6978894554778592a.html>.
- [online] <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/departament-nauki-i-szkolnictwa-wojskowego>.
- [online] <https://www.wojsko-polskie.pl/awl/articles/wckmed-aktualnosci/2-niemal-1800-przyszlych-oficerow-zlozylo-przysiege-wojskowa/>.
- [online] <https://amw.gdynia.pl/index.php>.
- [online] www.mon.gov.pl.
- [online] <https://www.wojsko-polskie.pl/aszwj/>.
- [online] <https://www.wojsko-polskie.pl/law/>.
- [online] <https://www.wojsko-polskie.pl/wat/>.

Dariusz KOZERAWSKI – pułkownik rezerwy, profesor zwyczajny, doktor habilitowany, pracownik Katedry Bezpieczeństwa Narodowego, Instytut Nauk Politycznych i Stosunków Międzynarodowych, Wydział Studiów Międzynarodowych i Politycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego. Pułkownik rezerwy Wojska Polskiego, były rektor-komendant Akademii Obrony Narodowej, kierownik Katedry Strategii i Geostrategii, Katedry Europeistyki, Zakładu Rozpoznania Wojskowego i WRE, członek Bractwa Weteranów w Polsce oraz Stowarzyszenia Kombatantów Misji Pokojowych ONZ. Prowadził seminaria i wykłady z zakresu strategii i bezpieczeństwa w Parlamencie Europejskim, Sztabie Wojskowym UE, NATO Defense College w Rzymie oraz Baltic Defense College w Tartu. Autor ponad 200 publikacji naukowych krajowych i zagranicznych. Uczestniczył w operacjach międzynarodowych, prowadził badania w strefach działań wojennych i stabilizacyjnych w Bośni i Hercegowinie, Kosowie, Iraku, Afganistanie, Mołdawii, Jordanii, Armenii. Kierował misjami i szkoleniami NATO w Bagdadzie i Kijowie. Badacz-ekspert zajmujący się bezpieczeństwem międzynarodowym, narodowym, strategią bezpieczeństwa, edukacją dla bezpieczeństwa oraz studiami nad konfliktami zbrojnymi. Współpracuje z Kwaterą Główną NATO oraz RAND Corporation.